

мр Зорица Милошевић¹, Ирена Ранчић
Филозофски факултет, Београд

Оригинални
научни рад

Став средњошколаца према равноправности полова у области тржишта рада²

Резиме: *Равноправности полова односи се на исти стањус жена и мушкараца и на обезбеђивање једнаких услова и једном и другом полу за реализацију свих пошеницијала како би могли да допринесу свеукупном развоју друштва и себе као јединке. Полна равноправност, као и други кључни чиниоци демократској друштва, пошту образовања о миру, приватне и јавне одговорности грађана, поштовања различитости или усостављања интеркултуралних односа, заправо је један од циљева које би васпитно-образовни систем требало да осигура, што је могуће уколико је он нераскидиво повезан са васпитно-образовном праксом. Ми ћемо се у овом раду бавити испитивањем ставова ученика према равноправности полова у области тржишта рада и покушаћемо да утврдимо да ли су одређене социо-демографске карактеристике ученика повезане са њиховим ставом према овој димензији равноправности полова. За овакав приступ проблему одлучили смо се због чињенице да се на основу познавања ставова према одређеним питањима може, иако не са потпуном сигурношћу, предвидети понашање људи, и због чињенице да школа, као један од агенаса социјализације, има пошеницијал да на креативан начин ради на пољу равноправности полова, при чему је неопходно да став свој рад базира и на резултатима испитивања ставова ученика према овом питању.*

Кључне речи: *став, равноправности полова, тржиште рада.*

Равноправност полова

Право на равноправност полова једноје од основних општељудских права и једно од основ-

1 zmilosev@f.bg.ac.rs

2 Рад је настао у оквиру пројекта Института за педагогију и андрагогију (Филозофски факултет, Београд) *Модели процењивања и стравеије унапређивања квалитета образовања* (179060), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

них вредности модерног културног живота. Са-времена друштва посвећују све већу пажњу питањима равноправности полова управо због тога што полна равноправност не подразумева само обезбеђивање једнаког броја женског и мушког пола у друштвеним пословима, већ се односи на пружање једнаких могућности и једном и другом полу у свим сферама живота. Систем васпитања и образовања не може бити дистанциран

од захтева који долазе из спољашњег света, па је самим тим у могућности да пружи подршку у промовисању вредности на којима почива полна равноправност.

Равноправност полова подразумева једнаку заступљеност, моћ и учествовање и женског и мушког пола у свим областима приватног и друштвеног живота. Базира се на политици једнаких могућности којом се означавају принципи и мере које треба спроводити како би се свим људима омогућила потпуна равноправност. Важно је напоменути да концепт равноправности полова није у супротности са полним разликама, већ са неједнакошћу која је у друштву изазвана полним разликама и која се огледа у полним стереотипима. Полни или „родни стереотипи се намећу кроз јавну сферу и њене институционалне полуге – образовни систем, медије, уметничку продукцију, економију, политику, медицину, али и кроз приватну сферу, преваходно васпитањем у породици и емотивним условљавањима прихватањем одређених родних улога и родних режима“ (Јарић, Радовић, 2010:141). Да би се ови стереотипи превазишли и ишчезли из животне праксе, потребно је родно освешћену политику уврстити у свакодневни начин живота сваког појединца. Родно освешћена политика или *Gender mainstreaming* представља примену идеје о равноправности полова у целокупном законодавству земље. Од 1996. године концепт родно освешћене политике се са становишта Европске уније гледа као један од показатеља демократичности земље и један од услова који свака земља која жели да се придружи Европској унији мора поштовати и прихватити. Из наведеног следи да је равноправност полова заправо индикатор достигнутог степена развоја цивилног друштва, односно демократије једне државе.

Равноправност полова у области тржишта рада

Положај жена на тржишту рада је један од кључних аспеката равноправности полова и од њега зависи укупан социо-економски положај жена. Први корак ка побољшању тог положаја који је, услед ратова на простору бивше Југославије у периоду од 1990. до 2000. године био на незавидном нивоу, свакако се може видети у усвајању Закона о раду 2005. године.

Законом о раду предвиђа се равноправност полова у погледу: услова запошљавања, избора кандидата за оглашени посао, избора позива, услова рада, зараде, образовања, оспособљавања и усавршавања, напредовања на послу, отказа уговора о раду и забране узнемиравања запослених. Такође, овим Законом се регулише и одсуство са рада за време трудноће, ради породилског одсуства или ради неге детета и предвиђа се да послодавац не може од кандидаткиње за посао захтевати податке о породици, односно брачном статусу и планирању породице.

Закон којим се такође регулише положај жена на тржишту рада јесте Закон о равноправности полова, донет децембра 2009. године. Овим законом се предвиђају једнаке могућности за оба пола приликом запошљавања, једнак третман на послу као и једнака зарада за рад једнаке вредности. Једнакост се подразумева и по питању стручног оспособљавања, усавршавања и напредовања на послу, доступности послова и положаја, јавног оглашавања послова и услова за њихово обављање као и по питању одлучивања о избору лица. Законом се регулише одсуство са посла због трудноће и родитељства и строго се осуђује сваки вид узнемиравања, као и отказ уговора о раду или проглашење вишка запослених на основу пола.

Такође, Стратегија за смањење сиромаштва у Србији, Миленијумски циљеви развоја у Републици Србији, Национална стратегија запо-

шљавања за период 2005–2010. године и Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности јесу стратешки документи усвојени од стране Владе Републике Србије који подржавају полну равноправност на тржишту рада и којима се предвиђају разне мере по питању полне равноправности.

Међутим, иако се једнакост жена и мушкараца на тржишту рада законом регулише и стратешким документима се настоји постизање полне равноправности, постоји више показатеља који нам указују на чињеницу да на тржишту рада и даље влада полна неравноправност.

Ослањајући се на податке Анкете о радној снази из протеклих година (Републички завод за статистику Србије, Анкета о радној снази, документација од 2004–2009. године) можемо закључити да тржиште рада Србије карактерише опадајућа стопа активности жена и висока стопа незапослености, што је најзначајнији показатељ њиховог неравноправног положаја. Активност жена на тржишту рада у 2009. години износила је 52,8%, што је у односу на укупну популацију жена у радном периоду од 15–64 године врло ниска. Стопа активности жена знатно је нижа од стопе активности мушкараца. Активност мушкараца на тржишту рада у 2009. години износила је 68,7% у односу на укупну популацију мушкараца у радном периоду. Такође активност жена опада из године у годину па је од 57,9% у 2004. години опала на 52,8% у 2009. години. Истовремено, опала је и стопа запослености са 45,3% у 2008. години на 43,0% у 2009. години. Стопа запослености жена је и значајно нижа од стопе запослености мушкараца, која је у 2009. години износила 58,1%. Када је у питању стопа незапослености, она се 2009. године значајно смањила у односу на 2004. годину (са 24,1% на 18,6%), али је знатно већа у односу на стопу незапослености мушкараца у 2009. години која је износила 15,5%. Један од разлога веће стопе незапослености жена је што пос-

лодавци одбијају да приме жене на радна места за која сматрају да су примерена мушкарцима. Овај проблем је посебно изражен код жена које су по професији инжењери, тако да упркос високом степену образовања оне бивају искључене из избора приликом запошљавања. Са друге стране, жене су чешће отпуштане са посла као технолошки вишак. У покушајима да се запосле, жене се суочавају и са старосном дискриминацијом под којом се подразумева проблем поновног запошљавања жена које имају више од 40 година, па се оне након губитка претходног радног места не могу запослити, а с обзиром да углавном немају испуњене услове за пензионисање, остају без редовних личних примања. Процес запошљавања жена карактерише и чињеница да послодавци приликом интервјуисања за посао често прелазе границу приватности па су жене суочене са притисцима у погледу родитељства и сексуалног узнемиравања. Проблем са запошљавањем имају и домаћице, жене са сеоских подручја, болесне жене, самохране мајке и жене из дискриминисаних група.

Када је у питању степен образовања незапослених лица у Србији, може се видети већа разлика према полу по питању средњег, вишег и високог образовања. Наиме, према подацима Анкете о радној снази из 2009. године већи је проценат незапослених мушкараца него жена са средњом школом (71,9% према 65,1%) док је већи проценат незапослених жена него мушкараца са вишом (6,6% према 4,1%) и високом стручном спремом (6,7% према 4,4%). Иако је образовање означено као најзначајнији фактор вертикалне покретљивости па самим тим треба да обезбеди једнаке шансе и једном и другом полу приликом запошљавања, подаци показују да поред тога што је више незапослених жена са универзитетским образовањем, жене у просеку дуже чекају на посао од мушкараца у свим степенима стручне спреме тако да дугорочна незапосленост, односно незапосленост од годину

дана и дуже, више погађа жене него мушкарце (Табела 1).

Табела 1. Незајослена лица која траже посао годину дана и дуже, према полу, 2004–2008 (гујорочна назайосленост)

Година	Жене	Мушкарци	Број жена на 100 мушкараца
2004.	285949	229188	125
2005.	310467	258693	120
2006.	297839	260666	114
2007.	243328	229714	106
2008.	164254	152535	108

Извор: Жене и мушкарци у Србији, 2008, Београд, Републички завод за статистику

Такође, упркос високом нивоу образовања, жене нису у могућности да у истој мери као мушкарци обезбеде квалитетно запослење. Овај проблем се огледа у избору занимања, тј. у подели на „мушка“ и „женска“ занимања која још увек преовлађује у Србији. Тако су жене у великом броју запослене у сектору трговине (17,8% од укупног броја запослених жена), у здравственом и социјалном сектору (учешће од 13,2%), сектору образовања (учешће од 9,1%), финансијског посредовања (учешће од 3,1%) и хотелијерства (учешће од 3,9%) (Републички завод за статистику Србије, 2010). Жене се иначе усмеравају на послове који немају високо позициониране улоге из разлога што престижна радна места углавном захтевају рад ван уобичајеног радног времена као и честа путовања и дуже одсуствовање од куће што би могло да наруши баланс између традиционалне породичне и радне улоге жене (Бобић, 2009).

Самим тим што родни стереотипи отежавају вертикално напредовање жена, они доводе и до разлике у висини плата која представља још један извор полне неправедности на тржишту рада. Наиме, просечне зараде жена су мање од просечних зарада мушкараца и тај јаз

у зарадама се одржава из године у годину (Табела 2).

Табела 2. Просечне зараде, према полу, 2003–2008. (у хиљадама РСД)

Година	Жене	Мушкарци
2003.	17.1	17.4
2004.	20.5	21.5
2005.	25.6	27.6
2006.	31.2	33.5
2007.	38.2	39.6
2008.	44.2	46.4

Извор: Жене и мушкарци у Србији, 2008, Београд, Републички завод за статистику

Најчешћи разлог мање зараде жена лежи у томе што жене раде углавном у најслабије плаћеним привредним гранама и услужним делатностима. Потплаћеност жена више је изражена у сектору финансијског посредовања, трговине, здравственог и социјалног рада, хотелијерства, образовања и прерађивачке индустрије. У делатностима као што су државна управа и социјално осигурање; пољопривреда, шумарство и водопривреда; вађење руда и камена и производња електричне енергије, гаса и воде, просечне зараде жена чине између 90% и 100% просечних зарада мушкараца. Ипак, постоје делатности у којима просечне зараде жена учествују у зарадама мушкараца са преко 100% и то су: послови са некретнинама и изнајмљивање, грађевинарство, саобраћај, складиштење и везе и разне друштвене и личне услужне активности (Републички завод за статистику Србије, 2008б). Када је у питању разлика у висини плата жена и мушкараца, није редак случај и да жене имају мању плату иако обављају рад једнаке вредности као и мушкарци. Овај случај неправедности је, као и још многи други, законом регулисан али се често дешава да се закон у пракси не поштује.

Положај жена на тржишту рада одређује и чињеница да је међу женама знатно више рад-

ница него послодаваца. Исто тако, несразмеран је и однос послодаваца и запослених када се посматрају жене и мушкарци. Мушкарци су подједнако послодавци и запослени, док су жене у двоструко мањем броју послодавци у односу на број запослених. Такође, изостаје спремност жена да покрену сопствени бизнис и да се баве предузетништвом. Занемарљив је број предузећа купљених од стране жена, а чест је случај да се фирма само форме ради води на име жене док је стварни власник њен супруг. Разлог овоме је недостатак почетног капитала, кредитна неспособност, недостатак власништва над некретнинама, као и недостатак самопоуздања и подршке.

Приказано стање положаја жена на тржишту рада указује на неповољан положај жене у низу аспеката. За већину ових аспеката полна равноправност регулисана је постојећим законодавним оквиром али можемо видети да се законске норме не поштују у потпуности, те стога долазимо до закључка да побољшање положаја жена није само питање законодавне реформе, иако она представља основу без које је немогуће унапредити остваривање права жена, већ је потребна свеобухватна промена односа друштва и државе према женском полу.

Став према равноправности полова у области тржишта рада – приказ сродних истраживања

У свом раду *Gender ideology construction from adolescence to young adulthood*, Davis (2006) испитује повезаност тренутног контекста породице и полне идеологије младих и долази до сазнања да у адолесцентном добу девојке имају равноправније ставове по питању полних улога од младића. Bolzendahl и Myers (2004, према: Davis, 2006) и Thorthon и Young-DeMarco (2001) у својим истраживањима такође тврде да девојке заступају позитивније ставове од младића по

питању равноправности полова. Они то објашњавају тиме што од равноправног положаја мушкараца и жена девојке имају користи у том смислу што би нпр. у извршењу кућних послова, које у традиционалној подели улога обавља жена, учествовао и мушкарац, а то би женском полу представљало знатно олакшање. Насупрот томе, мушкарцима више одговара традиционална подела улога те стога девојке имају позитивније ставове према равноправности полова од младића.

Ослањајући се на то да виши степен образовања води до егалитаризма (Bolzendahl, Myers, 2004, према: Davis, 2006; Brewster, Padavic, 2000; Brooks, Bolzendahl, 2004; Cunningham, Beutel, Barber, Thotnton, 2005; Fan, Marini, 2000), односно до излагања идејама које су у складу са вредностима друштвене равноправности, а самим тим и равноправности полова, желели смо да испитамо повезаност између школског успеха испитаника и њихових ставова према једној од димензија равноправности полова – према равноправности полова на тржишту рада.

Ниво образовања родитеља и њихова запосленост су социо-демографске карактеристике које на посредан начин утичу на став ученика према равноправности полова. Многи аутори су својим истраживањима поткрепили ову тврдњу. Они ово објашњавају тиме да виши нивои образовања и запосленост мајке доводе до егалитарних схватања код саме мајке, која даље током социјализације детета утиче на схватања равноправности код детета на тај начин што је дете изложено егалитарним схватањима које гаји мајка (Bolzendahl, Myers, 2004, према: Davis, 2006; Fan, Marini, 2000; Harris, Firestone, 1998). Наиме, иако нам се на први поглед чини да дете у адолесцентском добу трага само за својим вредностима, оно скоро увек преко поистовећивања са родитељима прихвати већину основних вредности из родитељске породице, без обзира на тежину сукоба са родитељима (Вуков, 1994). Davis

(2006) је у свом истраживању показао да су адолесценти са запосленом мајком егалитарнији од оних чија је мајка незапослена, као и да су адолесценти чија мајка има виши ниво образовања егалитарнији од адолесцената чије су мајке нижег образовања.

Из анализираних истраживања на тему става према равноправности полова (Brewster, Padavic, 2000; Brooks, Bolzendahl, 2004; Cunningham, Beutel, Barber, Thotnton, 2005; Davis, 2006; Fan, Marini, 2000; Harris, Firestone, 1998; Thorthon, Young-DeMarco, 2001) можемо видети да је став према полној равноправности у њима увек био испитиван као зависна варијабла и да су истраживачи у својим истраживањима у улози независне варијабле користили полную припадност испитаника, радни статус испитаника, брачно стање испитаника, начин живота (да ли испитаник живи са родитељима или самостално), расно и етничко порекло испитаника, религијско опредељење испитаника, остварење у улози родитеља, утицај образовања као и планирање потомства. Главни закључак до којих Davis (2006) долази је да је полна идеологија у младом добу повезана са испитиваним социо-демографским карактеристикама на предвидљив начин и да је излагање идејама које су у складу са равноправношћу полова могуће преко социјализације, образовања или личног искуства коме даје и највећу вредност. Исти аутор наглашава и то да фактор који доводи до позитивног става код испитаника не нуди дугорочну заштиту од тога да касније ти исти испитаници стекну негативнији став по питању односа међу половима што нас даље наводи на закључак да ма колико се борили да равноправност полова доминира у нашем друштву, неравноправност наставља да заузима велики део наше праксе. Посматрајући призму различитих чинилаца који утичу на формирање ставова, свакако можемо доћи до вредних сазнања у ком правцу треба тежити како би се ова важна компонента демократског друштва што више унапредила.

Као што видимо, до сада су вршена многа истраживања која су имала за циљ да открију повезаност полне идеологије адолесцената са њиховим социјалним контекстом.

Приказ и интерпретација резултата истраживања става ученика према равноправности полова у области тржишта рада

Циљ нашег истраживања био је да испитамо повезаност између ставова средњошколаца према полној равноправности у области тржишта рада (као једној од димензија полне равноправности) и следећих социо-демографских карактеристика средњошколаца: пола, школског успеха, нивоа образовања родитеља, запослености родитеља, процени материјалног стања породице. У истраживању се пошло од хипотезе да су ставови према равноправности полова на тржишту рада повезани са социодемографским карактеристикама испитаника. Истраживање је реализовано у Бору на пригодном узорку од 127 средњошколаца.

А) Став ученика према равноправности полова у области тржишта рада као једној од димензија полне равноправности

Основна претпоставка од које смо пошли у овом истраживању јесте та да ученици првог разреда средње школе имају позитиван став према димензији равноправности полова у области тржишта рада. Статистичка анализа потврђује нашу хипотезу о постојању позитивних ставова према претходно поменутој димензији. Добијени подаци су приказани процентуално и преко фреквенције у *Табели 3*.

Очигледно је да већина наших испитаника има позитиван став према димензији полне равноправности у области тржишта рада. Тако велики проценат испитаника са позитивним ставом према овој димензији полне равноправности можемо тумачити као резултат великих

промена у друштвеним улогама које су заправо и условиле настанак савременог друштва. Овај податак можемо објаснити и тиме што је већина испитаника рођена 1995. године, а с обзиром да је после 2000. године запажено знатно побољшање по питању положаја жена на тржишту рада, запослена жена је овој популацији постала уобичајена пракса. Бројчано, али не и по значају мањи проценат испитаника са негативним ставом према овој димензији равноправности полова можемо објаснити широким спектром негативних утицаја. Стереотипним представама о родним улогама великим делом доприноси неадекватно породично васпитање као и образци породичног живота који доприносе спонтаном стварању представе о родним улогама. Свој допринос даје и систем образовања преко различитог понашања и очекивања наставника који су често несвесни и ненамерни а заправо представљају важан извор неједнаког третмана девојака и младића. У ширењу стереотипних представа важну улогу играју и масовни медији како преко тзв. женских медија који промовишу садржаје „за домаћице“, тако преко представљања жена као објеката за гледање или, пак, употребом мушког рода за њихова занимања чиме их чине језички невидљивим. Као што можемо видети, биолошке разлике између мушкараца и жена, од којих заправо све и почиње, у различитим околностима могу се протумачити као супериорност једног пола над другим што код младих људи у развоју оставља значајан траг.

Табела 3. Став ученика према димензији равноправности полова у области тржишта рада

Став ученика према димензији равноправности полова у области тржишта рада	f	%
Позитиван став	121	95,27
Неутралан став	1	0,79
Негативан став	5	3,94
Укупно	127	100,00

До става ученика према димензији равноправности полова у области тржишта рада настојали смо да дођемо преко следећих 10 индикатора: избор кандидата за оглашени посао; услови запошљавања; услови рада; избор позива; доступност пословних положаја; зарада; стручно усавршавање и оспособљавање; напредовање на послу; отказ уговора о раду; вођење фирме.

Вредности аритметичких средина индикатора преко којих смо настојали да дођемо до става ученика према димензији равноправности полова у области тржишта, приказане су (према рангу) у Табели 4. Из ње се види да је највећа позитивност става по питању зараде. Затим следи напредовање на послу, стручно усавршавање и оспособљавање, отказ уговора о раду, избор кандидата за оглашени посао и услови рада. Статистичком обрадом добили смо идентичну аритметичку средину по питању вођења фирме и услова запошљавања, док је најнижа позитивност става изражена по питању доступности пословних положаја. Негативност става је изражена само по питању полне равноправности приликом избора позива.

Табела 4. Индикатори става према димензији равноправности полова у области тржишта рада (ранг)

	Mean	N	Std. Deviation
Зарада	4.6535	127	.68577
Напредовање на послу	4.5157	127	.79666
Стручно усавршавање и оспособљавање	4.4449	127	.76953
Отказ уговора о раду	4.3268	127	.91369
Избор кандидата за оглашени посао	4.2756	127	.83025
Услови рада	4.2362	127	.79139
Услови запошљавања	4.1614	127	.84722
Вођење фирме	4.1614	127	1.07623
Доступност пословних положаја	4.0394	127	.96075
Избор позива	2.7874	127	1.12073

Б) Повезаност социо-демографских карактеристика ученика са њиховим ставом према полној равноправности у области тржишта рада

Полазећи од многим истраживањима утврђеног становишта да став зависи и од његове инструменталне вредности, поставили смо хипотезу да постоји повезаност између пола испитаника и њихових ставова према димезији полне равноправности у области тржишта рада, односно да девојке имају позитивније ставове од младића према овој димензији полне равноправности. Униваријантном GLM методом добили смо F-вредност која износи 16,87 ($F>1$) и p-вредност од 0,00 ($p<0,01$) што нас наводи на закључак да је повезаност између пола испитаника и њихових ставова према овом питању статистички значајна на нивоу 0,01. На основу вредности аритметичке средине можемо закључити да девојке ($M=4.3366$) имају позитивније ставове од младића (3.9633) према овој димензији полне равноправности, што се може објаснити инструменталном вредношћу става, односно тиме да младићима одговара различито вредновање полова с обзиром на то да су они у повлашћеном положају. Овим резултатима закључујемо да је полна припадност испитаника социо-демографска карактеристика која је повезана са ставом ученика према овом питању.

Школски успех ученика је наредна социо-демографска карактеристика чију смо повезаност са ставом ученика према равноправности полова на тржишту рада желели да испитамо. Хипотеза коју смо у складу са тим поставили је да постоји повезаност школског успеха испитаника и њихових ставова према претходно споменутој димензији полне равноправности. Наша претпоставка је била да испитаници са бољим школским успехом имају позитивније ставове према овом питању од испитаника са слабијим или нижим школским успехом. На основу вредности F-теста која износи 6,02 ($F>1$)

и p-вредности од 0,01 ($p<0,05$) можемо закључити да је повезаност између школског успеха испитаника и њихових ставова према овом питању статистички значајна на нивоу 0,05. На основу вредности аритметичке средине закључили смо да испитаници са бољим школским успехом имају позитивније ставове према питању равноправности полова на тржишту рада од испитаника са нижим школским успехом.

Ниво образовања родитеља наредна је социо-демографска карактеристика ученика чију смо повезаност са ставом ученика према димензији полне равноправности на тржишту рада желели да испитамо. Ослањајући се на то да виши ниво образовања воде до усвајања и ширења егалитарних схватања, поставили смо хипотезу да постоји повезаност између нивоа образовања родитеља испитаника и њихових ставова према димензији равноправности полова у области тржишта рада, односно да испитаници чији родитељи имају виши ниво образовања имају позитивније ставове према овом питању од испитаника чији родитељи имају нижи ниво образовања. Подаци су обрађивани посебно према образовању мајке и према образовању оца. Када је у питању образовање мајке, наша хипотеза је потврђена. На основу вредности F-теста која износи 3,77 ($F>1$) и p-вредности од 0,026 ($p<0,05$) можемо закључити да је повезаност статистички значајна на нивоу 0,05 и да испитаници чије мајке имају виши/висок степен стручне спреме имају позитивнији став према полној равноправности на тржишту рада од испитаника чије мајке имају средњи ниво образовања. Такође, испитаници чије мајке имају средњи ниво образовања имају позитивнији став према овом питању од испитаника чије су мајке са основном школом. Када је у питању образовање оца, наша претпоставка није потврђена. На основу вредности F-теста која износи 1,86 ($F>1$) и p-вредности од 0,16 ($p<0,05$) можемо закључити да повезаност између образовања оца и става ученика

према димензији полне равноправности на тржишта рада није статистички значајна.

Испитивали смо и повезаност запослености родитеља са ставом ученика према димензији равноправности полова у области тржишта рада. У овом случају, пошли смо од претпоставке да постоји повезаност између запослености родитеља и ставова испитаника, односно да испитаници чија су оба родитеља запослена имају позитивније ставове према овом питању од испитаника из породица у којима је један од родитеља незапослен, као и да испитаници чија је мајка запослена имају позитивније ставове према овом питању од испитаника чија је мајка незапослена. Међутим, наша хипотеза није потврђена. На основу вредности F-теста која износи 1,80 ($F > 1$) и р-вредности од 0,169 ($p < 0,05$) можемо закључити да не постоји статистички значајна повезаност.

Хипотеза да постоји повезаност између процењеног материјалног стања породице испитаника и њихових ставова према испитиваној димензији, односно да што је материјално стање испитаника процењено као боље, то је став према овом питању полне равноправности позитивнији и обрнуто овим истраживањем није потврђена.

Закључна разматрања

На основу претходно приказаних резултата можемо да закључимо да ученици првих разреда средњих школа у Бору имају позитиван став према димензији равноправности полова у области тржишта рада. Позитивност се огледа по питању свих индикатора преко којих смо покушали да дођемо до става испитаника, осим по питању једног индикатора – избора позива. Када је у питању повезаност става испитаника и њихових социо-демографских карактеристика дошли смо до следећих закључака:

- Девојке заступају позитивније ставове према овом питању од младића.
- Ученици са бољим школским успехом имају позитивније ставове према овом питању од ученика са нижим школским успехом.
- Испитаници чије су мајке са вишим нивоом образовања имају позитивније ставове од испитаника чије су мајке са нижим нивоом образовања.
- Не постоји повезаност између нивоа образовања оца и испитиваног става.
- Не постоји повезаност између запослености родитеља и испитиваног става.
- Не постоји повезаност између процењеног материјалног стања испитаника и испитиваног става.

Без обзира на то што су ови резултати скромног обима, ипак могу скренути пажњу на неке непожељне појаве у васпитно-образовном процесу и подстаћи на размишљање о другим сложенијим питањима.

Још једном морамо констатовати да је равноправност полова у области тржишта рада свакако једна од неопходних димензија за постизање равнотеже у односима жена и мушкараца, односно за постизање равноправности полова који је пак један од основних услова за развој демократског друштва. У савременим друштвима, систему васпитања и образовања намеће се обавеза да се садржајем и начином рада мења друштвени контекст и буде промотер нових друштвених вредности, а самим тим и принципа на којима почива полна равноправност. Школа као васпитно-образовна институција, због степена своје организованости као и дужине трајања, има могућност да позитивно утиче на формирање ставова према равноправности полова. Да би успешно радила на овом питању потребно је свакодневни живот и рад школе прилагодити принципу полне равноправности. Дакле,

ово није питање креирања новог школског предмета, већ се ради о развијању новог приступа настави, увођењу садржаја прожетог идејом равноправности полова, у обуке наставног особља и употреби уџбеника у којима је третман различитих полова избалансиран и којима се како експлицитно тако и имплицитно врши сузбијање стереотипа и предрасуда према припадницима

других група. Школа као таква може позитивно да утиче на формирање ставова ученика према равноправности полова али и да неутралише негативне утицаје других фактора. Овим не тврдимо да васпитно-образовни систем може сам да разреши односе између полова, али се добро организованим васпитно-образовним радом може много постићи по том питању.

Литература

- Бабовић, М. (2007). *Положај жене на тржишту рада у Србији*. Београд: Програм Уједињених нација за развој. Доступно на:
- <http://www.politickaodgovornost.org/files/Polozajzenanatrzisturada.pdf> [20.5.2010.]
- Бобић, М. (2009). *Родне неједнакости на тржишту рада и њихови утицаји европских интеграција*. Београд: Европски покрет у Србији. Доступно на: <http://www.emins.org/sr/publikacije/knjige/10-Rodne-nejednakosti-na-trzistu-rada-u-Srbiji.pdf>. [20.5.2010.]
- Влада Републике Србије (2008а). *Стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности*. Доступно на: www.zenskavlada.org.rs/downloads/nacionalna_strategija.doc. [20.5.2010.]
- Влада Републике Србије (2008б). *Национални план активности за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности (2007-2010)*. Доступно на: http://www.brand-co.net/zgrp/pdf/4_dokumenti/drzavni/akta_Republike_Srbije/nacionalni_plan_aktivnosti.pdf [20.5.2010.]
- Вујачић, Ј. *Институционални механизми за родну равноправност Републике Србије*. Доступно на: <http://www.gov.me/files/1224501927.ppt> [30.9.2010.]
- Вуков, М. (1994). *Пушеви и странштинце породице: породица и млади*. Београд: Култура.
- Докмановић, М. (2006). *Жене и економске промене, 2000-2005*. Суботица: Женски центар за демократију и људска права. Доступно на: http://www.globalizacija.com/doc_sr/s0082tra.htm. [20.5.2010.]
- Закон о забрани дискриминације (2009). *Службени гласник РС*, број 22/09, Београд.
- Закон о јавном информисању (2003). *Службени гласник РС*, број 43/03, Београд.
- Закон о равноправности полова (2009). *Службени гласник РС*, број 104/09, Београд.
- Закон о раду (2005). *Службени гласник РС*, број 24/05, Београд.
- Зорић, Ј., Дичић, Н., Петковић, Н. (2008). *Радна права жена у Србији*. Београд: Београдски центар за људска права. Доступно на: http://www.bgcentar.org.rs/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=4:publikacije&download=148:radna-prava-ena-u-srbiji&Itemid=54 [30.9.2010.]
- Јарић, В. и Радовић, Н. (2010). *Речник родне равноправности: 102 појма родне равноправности за 102 године освајања женских људских права*. Београд: В. Јарић: Н. Радовић: Heinrich Böll Stiftung, Југоисточна Европа.
- Кривични закон (2005). *Службени гласник РС*, број 107/05, Београд.

- Петрушић, Н., Константиновић-Вилић, С, Жунић, Н. (2006). *Правна клиника - метод учења и родној сензибилизацији студенткиња/студената права. Темда* [online], 11(3). Доступно на: <http://scindeks-clanci.nb.rs/data/pdf/1450-6637/2008/1450-66370803005P.pdf#search=»Правна клиника»> [20.5.2010.]
- Пешикан, А, Маринковић, С. (2006). Компаративна анализа типичног женског и мушког лика на илустрацијама у уџбеницима за први разред основне школе. *Психологија*, 39(4). Доступно на: <http://scindeks-clanci.nb.rs/data/pdf/0048-5705/2006/0048-57050604383P.pdf#search=»pesikan»> [20.5.2010.]
- Породични закон (2005). *Службени гласник РС*, број 18/05, Београд.
- Републички завод за статистику Србије (2005). *Анкета о радној снази, 2004*. Доступно на: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/> [30.9.2010.]
- Републички завод за статистику Србије (2006). *Анкета о радној снази, 2005*. Доступно на: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/> [30.9.2010.]
- Републички завод за статистику Србије (2007). *Анкета о радној снази, 2006*. Доступно на: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/> [30.9.2010.]
- Републички завод за статистику Србије (2008а). *Анкета о радној снази, 2007*. Доступно на: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/> [30.9.2010.]
- Републички завод за статистику Србије (2008б)- *Жене и мушкарци у Србији*. Београд. Доступно на: <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/dokumenti/razno/MuZe08sfinal.pdf> [30.9.2010.]
- Републички завод за статистику Србије (2009). *Анкета о радној снази, 2008*. Доступно на: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/> [30.9.2010.]
- Републички завод за статистику Србије (2010). *Анкета о радној снази, 2009*. Доступно на: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/> [30.9.2010.]
- Рот, Н. (2006): *Основи социјалне психологије*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Brewster, K. L. и Padavic, I. (2000). Change in gender-ideology, 1977-1996: the contributions of intracohort change and population turnover. *Journal of Marriage and Family* [online], Volume 62, No. 2. Доступно на: <http://www.sociology.psu.edu/graduate/Fall2010Prosem/Readings-Firebaugh/cohortreplacementexample.pdf> [25.5.2010.]
- Brooks, C. i Bolzendahl, C. (2004). The transformation of US gender role attitudes: cohort replacement, social-structural change, and ideological learning. *Social Science Research* [online], Volume 33, Issue 1. Доступно на: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X03000413> [25.5.2010.]
- Cunningham, M., Beutel, A., Barber, J. i Thornton, A. (2005). Reciprocal relationships between attitudes about gender and social contexts during young adulthood. *Social Science Research* [online], Volume 34, Issue 4. Доступно на: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X05000177> [25.5.2010.]
- Davis, S. (2006) Gender ideology construction from adolescence to young adulthood. *Social Science Research* [online], Volume 36, Issue 3. Доступно на: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X06000688> [25.5.2010.]

- Fan, P. i Marini, M. (2000) Influences on gender-role attitudes during the transition to adulthood. *Social Science Research* [online], Volume 29, Issue 2. Доступно на: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X99906695> [25.5.2010.]
- Harris, R. J. i Firestone, J. M. (1998). Changes in predictors of gender role ideologies among women: a multivariate analysis. *Sex Roles* [online], Volume 38, Nos. 3/4. Доступно на: <http://www.springerlink.com/content/l510kr3285g61w3r/> [25.5.2010.]
- Ho, R. (2006). *Handbook of univariate and multivariate data analysis and interpretation in SPSS*. Chapman and Hall/CRC. Доступно на: http://ebookey.org/Handbook-of-Univariate-and-Multivariate-Data-Analysis-and-Interpretation-with-SPSS-by-Robert-Ho_317571.html [10.2.2011.]
- Thorthon, A. i Young-DeMarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: the 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and Family* [online], Volume 63, No. 4. Доступно на: www.sites.google.com/site/msolomon/Thornton.pdf [25.5.2010.]

Summary

Equality of genders refers to the same status of women and men and this refers to the obtaining equal conditions for both genders for realisation all the potentials so that they can contribute to the whole development of society and themselves as individuals. Gender equality, as well as other key factors of democratic society, such as education about peace public and private responsibilities of the citizens, respecting differences or creating intercultural relations is in fact one of the aims which a pedagogical-educational system should realise, and this is possible if it is thoroughly connected with the pedagogical-educational praxis. In this paper, we are studying attitudes of students towards gender equality in the field of job market and we shall try to determine if certain socio-demographic characteristics of students are connected with their attitudes towards this dimension of gender equality. We chose this approach to the problem because of the fact that based on the attitudes of certain issues we can, although not for sure, foresee behaviour of people and because of the fact that a school, as one of the factors of socialisation has the potential to creatively work in the field of gender equality, and it is necessary to base its work on the results of the studied attitude of students towards the issues.

Key words: attitude, gender equality, job market.